

Страшна це річ — любов. Коли вже знаходить на тебе — забувай про закони логіки. Любов — це ніби море, а ти — човник у тому морі, коли буря. З хвилі на хвилю, з хвилі на хвилю. А може, це тільки у мене така особливість душі й тіла, що я кохаю — мовби останню хвилину живу? Ще ніким гаразд не досліджено. Я — кібернетик за фахом, кандидат наук, мене шанують в інституті, у громадській роботі беру активну участь. Але мушу зізнатися, що навіть для нас, кібернетиків, любовний процес — ніч темна. Це я вам щиро, ми ж не на вечорі запитань і відповідей. Любов жодним законам не підлягає. Буря по всій системі, коротке замикання. Якби в наші тіла були вмонтовані запобіжники, відключили б систему — і все. Але запобіжників творцем не передбачено (безсумнівна вада конструкції, до речі!), і так тебе всього перемолотить, поки минеться отой ненормальний стан організму, що ми його зовемо коханням. Дивуюся, чому не займається цим медицина, я навіть лікарняні видавав би. Грип у найтяжчій формі — ось що таке любов. Тут, безперечно, існує вірус, хоч його й досі не виявлено. Бо що ж тоді — курортні епідемії?

Років дев'ять виповнилося мені, коли вперше захворів на цю хворобу. Закохався я у сестрину подругу, через вулицю од нас жила. Так закохався, що хвостиком за нею метлявся: вона по щавель у яр — і я по щавель, вона до клубу — і я слідком. Кіно привезуть, а звідки в мене гроші? Так я попід мостинами, норою, що старші хлопці прорили, а таки поруч сиджу. У неділю серед дня спати ляже — я під вікном, неначе на варті, стою. Дорослі жартують: "Женитись хочеш?" — "Хочу". — "А кого братимеш?" її ім'я називаю. Усі сміються, і вона сміється. "Чекатиму, — обіцяє, — поки підростеш..." А вона вже на виданні була.

Аж ось приїздить з міста механік (казани парові на свинофермі складати) і за два тижні обкручує її — уже й до весілля готуються. Пироги печуть, курей ріжуть, самогон у кущах за городами женуть. А я в бузку за хатою нагана розбираю, мастилом вмлніуго. Як ітимуть до сільради розписуватися, планую собі, я з-за тину і вистрелю в нього, нахабу, зайду. Аж зубами скрегочу — такі в мені ревності. Потім у неї вистрелю, а останній патрон — для себе (патронів лише три). Наган я на горищі в

солом'яній потерті знайшов: ще з громадянської війни зброя, із барабаном. Змастив як слід, склав, цілитися тренуюсь. У банку консервну на кущі цілюся, а механікове ненависне обличчя бачу: бах, бах, бах! Оте бабахання язиком і видало мене. Мати підкралася, однією рукою — за наган, другою — за чуприну. Стусанів надавала, скільки хотіла, а наган — на колоду та обухом сокири хрясь! На млинець розтовкла, як ще ті патрони не вибухнули? Мабуть, порох давно висипався.

Отак моє перше кохання закінчилося. А вистрелив би — такий залюблений був.

Усього не розкажеш, що замолоду переживалося. Та й дружині воно не потрібне, мало що там у мене до знайомства з нею було. Бо я такий: одружився — зав'язав. Ніяких фліртів собі не дозволяю. Суворий контроль над емоціями. На роботі з жінками — стосунки рівні, ділові. Зосередився на роботі науковій і родинних обов'язках, вечорами — преферанс і фотографія. Фотографувати я люблю, у ванні обладнав фотолабораторію. Дружина збирає кришталі, дочка — марки, а я книги — фантастику й детективи. Живемо.

І раптом — путівка. У Болгарію, на Золоті Піски. Мав їхати шеф, але загострилася виразка, ліг у лікарню. За тиждень треба було всі документи зібрати. А я шарпанини не люблю. Не хочу, кажу, навіть Золотих Пісків, якщо треба бігати, висолопивши язика, по канцеляріях. Ніби душа передчувала, що на муку сердечну їде. А дружина у плечі виштовхує: і не думай, їдь, по дублянці купиш нам з дочкою, знайома до родичів у Болгарію їздила, то аж три кожушки привезла, та й для анкети добре — побував у соціалістичній країні. Мусив папірці збирати й оформлятися.

Закохався я ще в Києві. Під час інструктажу. "Керуватиме групою Таїса Юріївна Неледва", — відрекомендував її той, хто наставляв нас, як поводитися на міжнародному курорті. І з-за столу в президії підвелася молода жінка в строгому темному костюмі, а на плечах у неї білим крилом — шаль. Ніби з першого снігу зіткана. Може, з цієї шалі все й

почалося. Правда, ще очі її мене дуже вразили — темні-темні (пізніше, уже в Болгарії, довідався, що в її крові є трохи циганської, дівчиною навіть об'їжджала молодих коней). У літаку ми сиділи в одному ряду, через прохід, і в мене аж шия заболіла, бо очей з Таїси Юрїївни не зводив. Тут я вже її роздивився. Високе чоло, спокійні, владні очі, а підборіддя гостре. Наші. інститутські фізіономісти, безумовно, засвідчили б неабияку силу волі...

Ішла від літака по аеродромному полю — ніби снилася, і прокидатися не хотілось. І як воно так швидко в мені спалахнуло? І не тліло, а одразу — вогнем. Вона йде по аеродрому, а я мрію, щоб людей навколо не було: упав би на коліна і сліди її цілував. Тільки й стримує те, що ми не вдома. Якби у себе, в Борисполі, — і колінкував би, і сліди цілував, хай у міліцію забирають, хай на п'ятнадцять діб садовлять, за такі почуття і постраждати можна! От так її всю любив.

Валіза Таїси Юрїївни — моїх три треба, така важка, а для мене — наче пір'їнка. Вона й не торкнулася до тієї валізи за всю поїздку, я носив. Але всього словами не розкажеш, тут відчувати треба.

Перші дні ми по Болгарії їздили, потім на курорті осіли. Принесу її валізу в номер — розігнутись не можу, рука ніби паралізована.

— Дякую вам, — скаже стримано, а мені — наче по голові погладила.

Одного разу ми з нею разом у ліфті піднімалися. Це вже на Золотих Пісках. Сучасний ліфт — вузький пенал, нас лише двоє, по кутках припишкли. А підніматися довго — дванадцять поверхів. Кімнати наші поруч були: вона сама жила, в "люксі", а я — удвох з товаришем. Скажу, думаю, отут, у ліфті, все, що на душі, бо коли ще ми отак залишимося без свідків. Адже навколо неї весь час люди рояться — керівник групи. А напроситися в гості — мужності бракує. Тільки я так подумав, а Таїса Юрїївна усе в очах моїх прочитала і випередила мене. Бо, тепер уже думаю, не могла допустити, щоб у групі всілякі флірти почалися, все ж

таки закордон, а не власна земля, і оточення на курорті в основному із капкраїн. "Це у вашій кімнаті учора після дванадцяти співали?" — строго питає. "Так ми ж упівголоса, хлопці зібралися, хоч і Золоті Піски, а додому вже хочеться", — виправдовуюсь. "Розпорядок є розпорядок, і виконувати його ми зобов'язані, з пас тут приклад беруть. Мало що нам хотілося б, але дозволити собі не можемо".

Тут ліфт зупинився, вона вийшла, а я стою, ніби ноги до підлоги приклеїлися. Двері зачинилися, і ліфт униз поплив. Хочу натиснути на кнопку, щоб зупинити, й не можу — руки тремтять. Це ж вона натякала, шепочу, що теж до мене не байдужа, але не може собі дозволити, бо — відповідальність за групу. Дивлюсь у дзеркало, а на обличчі — усміх до вух, як у блаженного. Відтоді як побачу її саму — звезду сяючі очі й миттю опускаю: хай ніхто не підгляне, не дізнається про нашу таємницю. А Таїса Юріївна вмить строгішає з обличчя, як мене стріне. Талановито грає, втішаю себе, ніхто нічого не запідозрить, і моральний клімат у групі буде на потрібній висоті.

Щасливі то дні були для мене. Бо я вірив, що не байдужий їй, хотів вірити. Сонце, море, пісок (справді золотий) і — кохання. Хай невидиме для чужого ока, затамоване в душі, але від того — ще жагучіше. А потім — ніби відплата за щастя — почалися муки мої. Як я страждав од ревнощів! Тепер самому дивно, як я міг отак страждати через якусь там жінку, хай вона хоч міністр буде, а не директор звичайної трикотажної фабрики...

Поїхали ми автобусом на екскурсію у Варну. Вертали пізно увечері. Я фотографував і не встиг сісти поблизу Таїси Юріївни. Примостився біля неї один гуцулик, з Ужгорода. Дорога, вогні, різна там лірика, ось він, той гуцулик, і почав співати. А вона підспівує йому, багато пісень знала. Од матері, каже, навчилася. Гарно співали, хапало за душу, що там казати. Ну, якось я той концерт пережив, хоч і муляло душу, а вранці дивлюся — уже гуцулик біля Таїси Юріївни треться. І на пляжі свого килимка поруч розстелив (я собі ніколи такого не дозволяв), і все про пісні та про гори...

Надвечір чоловіки з групи вирішили на пляж для нудистів піти — ну, де голі купаються. І гуцул з нами. Побрили через піски. Коли бачу — відстає: "Вернуся, хлопці, бо, мабуть, ногу підвернув, болить дуже". А я що — не побіжу ж за ним назирці. Та й хочеться нудистів побачити, щоб було про що в інституті розповідати. Що в Болгарії бачив, запитають. Нудистів, відповім, бачив. А що це таке — нудисти? Ну, тут я й подивую колег... Добрили ми до нудистського пляжу, сіли на пісок, аж вибігають із-за бархана чоловіки й жінки — голі, у чім мати народила. Дивлюсь, а мені не дивиться, бо одна лише думка в голові: чого це гуцул повернув назад? Ходімо, хлопці, кажу, додому, в готель, що ми, голих не бачили, хай без нас розкладаються і загнивають, кляті капіталісти. Ні, одвічають, прийшли — то треба поспостерігати, одне діло теоретично знати, а зовсім інше — в натурі. Ледве на вечерю встигли.

По вечері зібралися у нас в кімнаті, по склянці кисленького випили, хлопці й почали під'юджувати мене: мовляв, твоя Таїса Юріївна із гуцулом у своєму номері зачинилася... А хоч я і ховався із своїми почуттями, усі в групі знали, що закоханий. Я не витримав, постукав у двері — не одчиняють, а ніби хтось там стиха розмовляє і сміється. Ревнивому вухові що хоч вчується. Це вони, думаю, з мене сміються. І мовби навпіл мене той сміх розколює. Хлопці пожартували та й пішли прогулятися перед сном, а я відмовився: голова, кажу, болить, мабуть, перегрівся на сонці. Це ти, сміються, біля нудистів перегрівся. Та й пішли собі. Я миттю на балкон, перегнувся через поруччя, зазираю — а двері Я балкона прочинені. Світла, правда, нема. Чого б це вони, думаю, світло світили, якщо удвох. І весь у вогні, хоч ніч і вітер прохолодний з моря...

І подерся я — з балкона на балкон. Досі не вірю — невже це я?1 Униз, пам'ятаю, глянув: ніч південна, темна, лише під'їзд готелю освітлений і три машини біля під'їзду, малесенькі такі, ніби іграшкові, як ті, що в доччиній кімнаті на піаніно стоять. Зірвавсь б — капець, хіба що по документах і впізнали б, у цинковій труні додому ту-ту... А Таїсі Юріївні яка неприємність, "енпе" у групі! Та ще ж кисленького ковтнув, експертиза показала б, що п'яний з балкона зірвавсь, ніхто б не сказав, що закоханий. Часто тепер згадую і засуджую власну дурість. Але

жінкам подобається, коли розповідаю. Не дружині, звичайно, та неправильно зрозуміє...

Це тепер я такий мудрий. А тоді ні про що не думав. Одне в голові: зазирнути до її кімнати і пересвідчитися. Хай навіть вони там удвох, все ж мені легше буде, бо вже якась ясність. Не пам'ятаю гаразд, як я перебрався з балкона на балкон. Там не менше метра буде, а ліплення сучасне, таке крихке, візьмешся рукою — осипається і довго униз летить, аж поки об асфальт — бамць!.. Ніби в колодязь. Двері прочинив ширше, зайшов навшпиньках до її кімнати. Очі звикли до темряви, бачу — постіль застелена, на кріслі шаль Таїси Юрїївни біліє, квіти на столі, вода з крана у ванні тоненько дзюрчить, а мені здалося, що за дверима сміється хтось...

І тут мені вся моя дурість відкрилася. Опустився я в крісло, бо ноги не тримали, а сам думаю: ну і що тепер? Замки у номерах внутрішні, без ключа зсередини не відкриєш. Чекати, поки повернеться Таїса Юрїївна? Вибачте, мовляв, тут я випадково, через балкон потрапив до вашої кімнати, до побачення, спокійної ночі, вибачте, що потурбував... Та вона, як усе збагне, таку характеристику мені напише, що й в інститут не з'являйся! А я тоді щодо докторської саме промацував, стежку мостив. Та краще вже померти, ніж таке! Вийшов на балкон, намагаюся дивитися не вниз, а на зорі. А зорі ті ніби зовсім поруч. І згадалося мені, як спокійно, затишно жилося вдома, коли я ще й чути не чув ні про яку Таїсу Юрїївну. А ще ж хвилину тому думав, що життя без неї нема й не буде. Заплющив очі, щоб машинок унизу, біля під'їзду, не бачити, бо голова запаморочиться, упаду. Поліз навпомацки.

Як ступив на свій балкон — ніби вдруге народився. Фух! Ну, тепер довго житиму... Лише ноги довго ще не могли одійти — ніби крижані зробилися і не згинаються. Притулився я до стіни — і не знати скільки так простояв, поки й товариш, з яким мешкав, не прийшов. "Зорями милуєшся?" — запитує. "Ага, — кажу, а голос ще ніби не мій, ніби чужий, — завтра сонячно буде". — "А наші в кіно ходили, колективний похід на чолі з Таїсою Юрїївною. Ми їх зустріли, ще трохи пройшлися та разом і

повернулися в готель". Аж і справді, засвітилося в кімнаті сусідній. І так він далеко здався, той балкон освітлений, що мене аж занудило від запізнілого страху: та невже я там побував?!

— Давай спати, — кажу товаришеві, а сам ледве доплентався до ліжка.

Відтоді я вже перестав упадати за Таїсою Юріївною. Серце ще, правда, йойкало, і в літаку намагався поруч сісти, і телефон службовий узяв у неї: подзвоню, сказав, ях віддрукую фотографії, — але морально себе переборов. Перший вечір, правда, як додому повернувся, дуже скучав за Таїсою Юріївною. Подумаю, що нема її за стіною і хтознаколи вже її побачу, — тоскно стає. Роздав подарунки, дружина й дочка приміряють, від дзеркала одна одну відштовхують, а я у ванні зачинився — проявляти плівки і фотографії друкувати. І так мені солодко дивитися, як вона, мов жива, на фотопапері у проявнику з'являється. Надрукував, може, з сотню, бо я тільки те й робив у Болгарії, що Таїсу Юріївну фотографував. Навіть на пляжі в купальнику знімати дозволяла. Дружина як глянула вранці, одразу все зрозуміла.

— Закохався?! Хто вона?

— Яке це має значення? Директор трикотажної фабрики.

— Дурненький. Те має значення, що мені обридло за трикотаж спекулянтам переплачувати. Одглянцуй, сама понесу фотографії.

Кілька днів я опирався дружині, а потім подзвонив-таки Таїсі Юріївні. Секретарка запитує, хто дзвонить, як доповісти, а в мене язик однімається і губи холонуть — слова сказати не можу. Нарешті оговтався, пояснюю плутано: з наукового інституту дзвонять, у справі недавньої поїздки до Болгарії. Вона мій голос одразу впізнала. Поговорили про здоров'я, як хто почувається після відпустки, згадали Золоті Піски добрим словом, тоді вона засміялася й запитує:

— Ну як, ви вже вилікувалися від сердечної хвороби?

— Вилікувався... — кажу і сам засміявся, бадьоро так, життєрадісно.
— Я фотографії надрукував, але їду завтра у довготривале відрядження, то дружина вам занесе, коли скажете.

— Дякую. Хай тільки дружина одразу разом з дочкою приїздить і в ощадну касу перед тим зайде... — попрощалася і трубку поклала.

Здогадалася.

Наступного дня дружина з дочкою майнули на трикотажну фабрику. Повернулися з двома трикотажними костюмами, а мені светр купили — білий, аж сяє, із чистої вовни. І на дотик ніжний-ніжний, наче шаль Таїси Юрїївни.

Той светр досі ношу — на великі свята одягаю...

1981